

ชื่อวิทยานิพนธ์ : คัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารอรรถกถา : การแปลและการวิเคราะห์
 ผู้วิจัย : นายธานี สุวรรณประทีป
 ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
 คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
 : พระสุธีธรรมานวัตร, ผศ.ดร., ป.ธ.๙, M.A., Ph.D.
 ผศ.ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ ป.ธ. ๙, พธ.บ., อ.ม., Ph.D.
 วันสำเร็จการศึกษา : ๑๐ มีนาคม ๒๕๕๙

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อแปลคัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทย (๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์เนื้อหา ภาษา และความสัมพันธ์ของคัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารอรรถกถา (๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและอิทธิพลของคัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารอรรถกถาในสังคมไทย

ผลการวิจัยพบว่า การแปลคัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารอรรถกถา ผู้วิจัยได้ดำเนินการแปลเป็นภาษาไทยโดยการเทียบเคียงกับอรรถกถาภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคัมภีร์จตุภาณวาร ฉบับแปลเป็นภาษาไทยสำนวนเทศนาโวหาร พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลปัจจุบันมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมจัดพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (วาสน์ วาสนมหาเถร)

โครงสร้างของคัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารอรรถกถา พระอโนมทัสสี พระเถระชาวศรีลังการจนขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ.๑๖๐๐ เพื่ออธิบายพระปริตรภาณวาร ที่ชาวศรีลังกาใช้สำหรับสวดสาธยาย จำนวน ๒๙ บทมี มงคลสูตร รัตนสูตร กรณียเมตตสูตร มหาสมยสูตร เป็นต้น จัดเป็น ๔ ภาณวาร เรียกว่า จตุภาณวาร แต่ละภาณวารมีจำนวน ๘,๐๐๐ พยางค์

ลักษณะการเรียบเรียงคัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารอรรถกถา มีลักษณะการเรียบเรียงแบบร้อยแก้ว ความเรียงที่สละสลวยไพเราะ และมีความหมายชัดเจน แบ่งออกเป็น ๔ ภาณวาร คือ (๑) ปฐมภาณวาร มีติสรณคณนพรณนา ทสสิกขาปทพรณนา และมงคลสูตร เป็นต้น (๒) ทุตติยภาณวาร มีมหากัสสปโพชฌงคสูตรพรณนา และมหาโมคคัลลานโพชฌงคสูตรพรณนา เป็นต้น (๓) ตติยภาณวาร มีคิริมานันทสูตรพรณนาและอิสสิคิสิสูตรพรณนา เป็นต้น (๔) จตุตถภาณวารมีอาฏานาฏิยสูตรพรณนา อัมมจักกัปปวัตตนสูตรพรณนา และมหาสมยสูตร เป็นต้น

การวิเคราะห์การใช้หลักภาษาในคัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารอรรถกถา เช่น การใช้คำนามศัพท์ การใช้กริยาศัพท์ การใช้อุพยศัพท์ การใช้ภาษาิตและสำนวนโวหาร การใช้วิเคราะหศัพท์ และการวิเคราะห์ความหมายเชิงอุปมา-อุปไมย และวิธีใช้ฉันทลักษณ์ คัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารอรรถกถานี้ เป็นสำนวนแต่งขยายเนื้อความ แสดงให้เห็นความหมายของศัพท์องค์ประกอบที่สำคัญของประโยค

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์คัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารอรรถกถากับคัมภีร์อื่นๆ แบ่งออกเป็น ๕ ส่วนคือ (๑) ความสัมพันธ์กับพระวินัยปิฎก (๒) ความสัมพันธ์กับพระสุตตันตปิฎก (๓) ความสัมพันธ์กับพระอภิธรรมปิฎก (๔) ความสัมพันธ์กับอรรถกถา และ (๕) ความสัมพันธ์กับปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค

การวิเคราะห์คุณค่าในด้านอธิบายหลักธรรม ในคัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารอรรถกถารวบรวมหลักธรรม และองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนามาประมวลไว้ ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับพระไตรปิฎกอรรถกถา วิเคราะห์คุณค่าในด้านรักษาและเผยแผ่พุทธศาสนา คัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารอรรถกถา ทำให้เข้าใจเนื้อหาของพระปริตรที่ใช้สวดในพิธีกรรมสำคัญต่างๆ ทั้งในประเทศศรีลังกา และประเทศไทย การสวดพระปริตรอันเป็นหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาจึงเป็นการรักษาให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ตลอดไป ทั้งยังเป็นการเผยแผ่หลักธรรม ในด้านการป้องกันภัยอันตราย การสวดพระปริตรหรือการสวดมนต์เป็นการอบรมจิตด้วยการระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยคือ พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ พร้อมทั้งแผ่เมตตาแก่สรรพสัตว์ อิทธิพลของการสวดพระปริตรมีอิทธิพลทั้งในด้านพิธีกรรม และประเพณีต่อสังคมไทย การสวดพระปริตรในพิธีกรรมสำคัญๆ เป็นการสืบสานประเพณีและวัฒนธรรม อารังรักษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ คัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารอรรถกถา ช่วยสนับสนุนให้ทราบถึงความหมายบทสวดที่เกี่ยวกับการเจริญพระพุทธานต์ได้ศึกษาเรียนรู้แล้วเผยแผ่ ความจริงนี้เป็นการพัฒนาจิตเจริญปัญญาทั้งในส่วนการศึกษาและปฏิบัติสืบต่อไป

Dissertation Title : The Sâratthasamuccaya Catubhânavâra-Atthakathâ:
Translation and Analytical Study

Researcher : Mr.Thanee Suwanprateep

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisor Committee

: Phra Sutheethammanuvat, Asst., Prof.,Dr., Pali IX, M.A.,
Ph.D.(Pali)

Asst., Dr. Bunjob Bunnaruji, Pali IX, M.A., Ph.D.

Date of Graduation : 10 March 2016

Abstract

This dissertation is of three objectives, namely:- 1) to translate Sârattha Samuccaya Scripture Catubhânavâra from Pâli language to Thai language 2) to analytically study the contents, the Languages, the relationship in Sârattha Samuccaya Catubhânavâra Atthakathâ, and 3) to analytically study the values and the influences of Sârattha Samuccaya Catubhânavâra Atthakathâ on the Thai society.

The research has found that in the translation of Sârattha Samuccaya Catubhânavâra Atthakathâ the researcher carried out the ways of translation into Thai language by comparing with the Thai commentaries of Mahâchulalongkorn Rajavidyalaya Edition, and Catubhânavâra Scripture of the Thai edition and the idioms in Preaching King Bhûmipala Adulyadeja of the present reign, has the Royal Order to collect and publish at the ceremony of the Royal Burning dead body of Somdej Phra Ariya Vongsâgata Nâṇa, Somdej Phra Saṅgharâja (Vâsana Mahâ Thera).

The framework of Sârattha Samuccaya Catubhânavâra Atthakathâ was composed by Venerable Sri Lankan monk named Anomadassî in 1600 B.E. for explaining 29 groups of Paritra Bhânavâra consisting of Mangala Sutta, Ratana Sutta, Karanîyametta Sutta and Mahâ Samaya Sutta etc. which are set up as 4 paths called Catubhânavâras, one of which is of 8,000 syllables.

The characteristics of composing the scripture of Sârattha Samuccaya Catubhânavâra Atthakathâ are of the characteristics of composing of the pattern of the prose, the beautiful and the pleasurable one with the clear meanings which is divided into four parts:- 1) Pathama-Bhânavâra, consisting of the description of the Three Refuses, the 10 sikkhâpadas and Mangala Sutta etc. 2) Dutîya-Bhânavâra, consist of the description of Mahâkassapa-Bojjhaṅga Sutta and Mahâmocallâna Sutta etc. 3) Tatiya- Bhânavâra, consist of the description of Girimânanta Sutta and Isigiri Sutta etc. 4) Catuttha Bhânavâra, consist of the description of Âtânâtiya Sutta, Dhammacakkappavattana Sutta and Mahâsamaya Sutta etc.

For grammatical analysis, it was found that grammars in the scripture of Sârattha Samuccaya Catubhânavâra Atthakathâ depend on the terminology, for

examples; how to use the terms, how to use the verbs, how to use the affixations, how to use the proverbs and literary style, how to analyze the terms, and how to analogical analyze the meaning of the terms. Not only the scripture of *Sârattha Samuccaya Catubhânavâra Atthakathâ* was composed for expanded idiom, but also was shown the meaning of the terms as significant parts of the sentence. The analyzation of the usage of the principles of the Thai language in the scripture of *Sârattha Samuccaya Catubhânavâra Atthakathâ* and other scriptures is divided into 5 parts, namely:- 1) the relationship among Vinaya Pitaka, 2) the relationship among Suttanta Pitaka, 3) the relationship among Abhidhamma Pitaka, 4) the relationship among Atthakathâ, 5) the relationship among the special Pakarana called Visuddhi Magga.

For the analysis of its values and its doctrinal explanation, it was found that the scripture of *Sârattha Samuccaya Catubhânavâra Atthakathâ* is of the re-collection of the Doctrinal Principles and the knowledge in Buddhism, the fact of which is of the relationship with the Tipipaka, the commentaries and the analysis of the values in preserving and spreading Buddhism. The *Sârattha Samuccaya Catubhânavâra Atthakathâ* is one part of Paritta used in chanting in different important ceremonies both in Sri Lankâ and in Thailand. Thus, the chanting of Parittas which are the Buddhist Doctrinal Principles is the way to protect Buddhism to maintain for ever. It is also to spread the Buddha Dhammas on the side of preventing the dangers. The chanting of Parittas is the way to train the people's mind to recollect the values of the Three Refuges: the Buddha, the Dhammas and the Sanghas and also to spread the loving kindness to all beings. The influences from the chanting of Parittas are of the sided of the literature, the scripture, the artistic works, the ceremonies and the cultures. To preserve and to spread Buddhism in *Sârattha Samuccaya Catubhânavâra Atthakathâ* help the people to know about the meaning of the texts chanting relating to developing of Buddha Mantras. Already studied known and spread. This fact is the mental and the wisdom development for ever both on the side of the education and the practices.

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณ พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร,ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่กรุณาให้ผู้วิจัยเข้าศึกษาในบัณฑิตวิทยาลัย วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะได้รับความอนุเคราะห์เกื้อกูลจาก พระสุธีธรรมานุวัตร ผศ.,ดร. คณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประธานกรรมการที่ปรึกษา ผศ.ร.ท.ดร. บรรจบ บรรณรุจิ กรรมการที่ปรึกษา ที่มีเมตตาและกรุณายิ่ง ดูแลเอาใจใส่ แนะนำข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์กับข้าพเจ้า ขอขอบคุณ ดร.วิโรจน์ คุ่มครอง ที่ให้คำปรึกษาข้อมูลในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ฉบับมหาจุฬาลงกรณ์ และให้คำแนะนำตรวจสอบ แก้ไข วิทยานิพนธ์ จนเสร็จสมบูรณ์ลงด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านทั้งหลายเป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณคณาจารย์ในบัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทำให้ผู้วิจัยมีความรู้ความสามารถศึกษาค้นคว้างานวิจัยเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์นี้ พร้อมทั้งเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกและประสานงานต่างๆ ให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณพระเทพสาครมุนี เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสาคร เจ้าอาวาสวัดเจษฎาราม พระครูสาครธรรมประสิทธิ์ รองเจ้าคณะอำเภอเมืองสมุทรสาคร เจ้าอาวาสวัดหลังศาลประสิทธิ์ ที่มอบทุนการศึกษาและให้กำลังใจในการศึกษาตลอดมา

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร ที่ช่วยตรวจเอกสารภาษาอังกฤษ และขอขอบคุณเพื่อนนิสิตทุกๆ ท่านผู้เป็นกัลยาณมิตรที่คอยให้กำลังใจและช่วยเหลือในขณะกำลังศึกษาอยู่

สุดท้ายนี้ บุญกุศล ความรู้ ความดีงามที่เป็นประโยชน์อันเกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้บิดา มารดา และบุพการีคุณครูอาจารย์ ทุกๆ ท่าน มีส่วนแห่งกุศลนี้ด้วย เทอญ

นายธานี สุวรรณประทีป

๑๐ มีนาคม ๒๕๕๙

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๔
๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๔
๑.๙ ประโยชน์ที่จะได้รับ	๑๕
บทที่ ๒ แปลคัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารอรรถกถาจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทย	๑๖
๒.๑ คันถารัมภกถา	๑๖
๒.๒ นิกายวัตถาณะ	๑๖
๒.๓ นิทานโสธนะ	๑๗
๒.๔ ปฐมภาณวาร	๑๘
๒.๕ ทุตติยภาณวาร	๑๘๑
๒.๖ ตติยภาณวาร	๑๘๕
๒.๗ จตุตถภาณวาร	๒๐๕
๒.๘ สารัตถสมุจจยปริสิฐฐสังคหะ	๒๑๕
บทที่ ๓ วิเคราะห์เนื้อหา ภาษา ความสัมพันธ์ ของคัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารอรรถกถา	๒๙๔
๓.๑ วิเคราะห์เนื้อหาในคัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารอรรถกถา	๒๙๔
๓.๑.๑ โครงสร้างในคัมภีร์สารัตถสมุจจยจตุภาณวารอรรถกถา	๒๙๔
๑) ความหมายของคัมภีร์	๒๙๔
๒) ลักษณะเด่นของคัมภีร์	๒๙๕
๓) ผู้แต่งคัมภีร์และสมัยที่แต่ง	๒๙๖

๓.๑.๒	โครงสร้างในคัมภีร์สารัตถสมุจยจตุภาณวารวรรคกถา	๒๙๗
๑)	คำปรารภการแต่งคัมภีร์	๒๙๗
๒)	เนื้อหาย่อ	๒๙๘
๓)	นิคมคาถา	๓๐๖
๓.๒	วิเคราะห์ภาษาในคัมภีร์สารัตถสมุจยจตุภาณวารวรรคกถา	๓๐๗
๓.๒.๑	วิธีการใช้นามศัพท์	๓๐๗
๓.๒.๒	วิธีการใช้กิริยาศัพท์	๓๐๙
๓.๒.๓	วิธีการใช้อพยยศัพท์	๓๑๐
๓.๒.๔	วิธีการใช้ภาชิตและสำนวนโวหาร	๓๑๓
๓.๒.๕	วิธีการวิเคราะห์ศัพท์	๓๑๙
๓.๒.๖	วิธีใช้อุปมา-อุปไมย	๓๓๑
๓.๒.๗	วิธีใช้ฉันทลักษณ์	๓๓๗
๓.๓	วิเคราะห์ความสัมพันธ์ในคัมภีร์สารัตถสมุจยจตุภาณวารวรรคกถากับคัมภีร์อื่นๆ	๓๔๐
๓.๓.๑	ความสัมพันธ์กับพระไตรปิฎก	๓๔๐
๑)	พระวินัยปิฎก	๓๔๐
๒)	พระสุตตันตปิฎก	๓๔๒
๓)	พระอภิธรรมปิฎก	๓๔๔
๓.๓.๒	ความสัมพันธ์กับอรรถกถา	๓๔๖
๓.๓.๓	ความสัมพันธ์กับปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค	๓๔๙
๓.๔	วิเคราะห์ตัวอย่างเรื่องมหาสมยสูตรในคัมภีร์สารัตถสมุจยจตุภาณวารวรรคกถา	๓๔๙
๓.๔.๑	การประชุมใหญ่ของเทวดาในมหาสมยสูตร	๓๕๐
๓.๔.๒	วิเคราะห์เนื้อหาและวิธีการแสดงธรรมในมหาสมยสูตร	๓๕๕
บทที่ ๔	วิเคราะห์คุณค่าและอิทธิพลของคัมภีร์สารัตถสมุจยจตุภาณวารวรรคกถาในสังคมไทย	๓๖๗
๔.๑	วิเคราะห์คุณค่าด้านการอธิบายหลักธรรม	๓๖๗
๔.๑.๑	คุณค่าด้านการอธิบายหลักธรรมในมงคลปริตร	๓๖๗
๔.๑.๒	คุณค่าด้านการอธิบายหลักธรรมรัตนปริตร	๓๗๑
๔.๑.๓	คุณค่าด้านการอธิบายหลักธรรมในเมตตปริตร	๓๗๘
๔.๑.๔	คุณค่าด้านการอธิบายหลักธรรมในขันธปริตร	๓๘๒
๔.๑.๕	คุณค่าด้านการอธิบายหลักธรรมในโมรปริตร	๓๘๔
๔.๑.๖	คุณค่าด้านการอธิบายหลักธรรมในธชัคคปริตร	๓๘๖
๔.๑.๗	คุณค่าด้านการอธิบายหลักธรรมในอาฏานาฏิยปริตร	๓๘๙
๔.๒	วิเคราะห์คุณค่าด้านการรักษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓๙๓

๔.๓ วิเคราะห์คุณค่าด้านการป้องกันภัยอันตราย	๓๙๕
๔.๔ อิทธิพลการสวดพระปริตรในสังคมไทย	๓๙๘
๔.๔.๑ ด้านพิธีกรรม	๔๐๐
๔.๔.๒ ด้านประเพณี	๔๐๑
บทที่ ๕ บทสรุปผล และข้อเสนอแนะ	๔๐๔
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๔๐๔
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๔๐๗
บรรณานุกรม	๔๐๘
ประวัติผู้วิจัย	๔๑๒

อธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑) ภาษาไทย

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์ วิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้ข้อมูลอ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกูฏปี ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกูฏราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๙

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก มหาวิภังค	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก มหาอคค	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จุ.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก จุฬวรรค	(ภาษาบาลี)
วิ.จุ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก จุฬวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ป.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก ปริวารวรรค	(ภาษาบาลี)
วิ.ป.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค	(ภาษาบาลี)
ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาอคค	(ภาษาบาลี)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค	(ภาษาบาลี)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณาสก	(ภาษาบาลี)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณาสก	(ภาษาบาลี)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณาสก	(ภาษาบาลี)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาบาลี)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.นิ.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค	(ภาษาบาลี)
ส.นิ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ข.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขนธวรรค	(ภาษาบาลี)
ส.ข.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขนธวรรค	(ภาษาไทย)

ส.สพ.	(บาลี)	=	สูตรนตปิฎก สยังุตตนิกาย สฬายตนวคค	(ภาษาบาลี)
ส.สพ.	(ไทย)	=	สูตรนตปิฎก สยังุตตนิกาย สฬายตนววรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(บาลี)	=	สูตรตตปิฎก องคุตตรนิกาย เอกกนิปาต	(ภาษาบาลี)
อง.เอกก.	(ไทย)	=	สูตรนตปิฎก อังคัตตรนิกาย เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(บาลี)	=	สูตรตตปิฎก องคุตตรนิกาย ทุกนิปาต	(ภาษาบาลี)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สูตรนตปิฎก อังคัตตรนิกาย ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(บาลี)	=	สูตรตตปิฎก องคุตตรนิกาย ติกนิปาต	(ภาษาบาลี)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สูตรนตปิฎก อังคัตตรนิกาย ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(บาลี)	=	สูตรตตปิฎก องคุตตรนิกาย จตุกกนิปาต	(ภาษาบาลี)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สูตรนตปิฎก อังคัตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(บาลี)	=	สูตรตตปิฎก องคุตตรนิกาย ปญจกนิปาต	(ภาษาบาลี)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สูตรนตปิฎก อังคัตตรนิกาย ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตตก.	(บาลี)	=	สูตรตตปิฎก องคุตตรนิกาย สตตกนิปาต	(ภาษาบาลี)
อง.สตตก.	(ไทย)	=	สูตรนตปิฎก อังคัตตรนิกาย สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก.	(บาลี)	=	สูตรตตปิฎก องคุตตรนิกาย อฏฐกนิปาต	(ภาษาบาลี)
อง.อฏฐก.	(ไทย)	=	สูตรนตปิฎก อังคัตตรนิกาย อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(บาลี)	=	สูตรตตปิฎก องคุตตรนิกาย ทสกนิปาต	(ภาษาบาลี)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สูตรนตปิฎก อังคัตตรนิกาย ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ข.ข.	(บาลี)	=	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐ	(ภาษาบาลี)
ข.ข.	(ไทย)	=	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐ	(ภาษาไทย)
ข.ธ.	(บาลี)	=	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย ธัมมปท	(ภาษาบาลี)
ข.ธ.	(ไทย)	=	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย ธัมมบพ	(ภาษาไทย)
ข.อุ.	(บาลี)	=	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย อุทาน	(ภาษาบาลี)
ข.อุ.	(ไทย)	=	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย อุทาน	(ภาษาไทย)
ข.อิติ.	(บาลี)	=	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตก	(ภาษาบาลี)
ข.อิติ.	(ไทย)	=	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตก	(ภาษาไทย)
ข.สุ.	(บาลี)	=	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย สูตรนิปาต	(ภาษาบาลี)
ข.สุ.	(ไทย)	=	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย สูตรนิบาต	(ภาษาไทย)
ข.ชา.	(บาลี)	=	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย ชาตก	(ภาษาบาลี)
ข.ชา.	(ไทย)	=	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย ชาตก	(ภาษาไทย)
ข.เถร.	(บาลี)	=	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย เถรคาถา	(ภาษาบาลี)
ข.เถร	(ไทย)	=	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย เถรคาถา	(ภาษาไทย)
ข.ม.	(บาลี)	=	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทเทศ	(ภาษาบาลี)
ข.ม.	(ไทย)	=	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทเทศ	(ภาษาไทย)
ข.จู.	(บาลี)	=	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย จูฬนิเทศ	(ภาษาบาลี)
ข.จู.	(ไทย)	=	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย จูฬนิเทศ	(ภาษาไทย)

ขุ.ป.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิตามคค	(ภาษาบาลี)
ขุ.ป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิตามรรค	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภ.ส.	(บาลี)	=	อภิธัมมปิฎก ธมมสังคณี	(ภาษาบาลี)
อภ.ส.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก ธัมมสังคณี	(ภาษาไทย)
อภ.วิ.	(บาลี)	=	อภิธัมมปิฎก วิภังค	(ภาษาบาลี)
อภ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก วิภังค	(ภาษาไทย)
อภ.ปุ.	(บาลี)	=	อภิธัมมปิฎก บุคคลบัญญัติ	(ภาษาบาลี)
อภ.ปุ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก บุคคลบัญญัติ	(ภาษาไทย)

ปกรณวิเสส

วิสุทธ.	(บาลี)	=	วิสุทฺธิมคคปกรณ	(ภาษาบาลี)
วิสุทธ.	(ไทย)	=	วิสุทฺธิมรรคปกรณ	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.อ.	(บาลี)	=	วินยปิฎก สมณฑปาสาทิกาอรรถกถา	(ภาษาบาลี)
วิ.อ.	(ไทย)	=	วินยปิฎก สมณฑปาสาทิกาอรรถกถา	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.ส.อ.	(บาลี)	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี สีสกฺขนธวคคอรรถกถา	(ภาษาบาลี)
ที.ส.อ.	(ไทย)	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี สีสกฺขนธวคคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ม.ม.อ.	(บาลี)	=	มชฌิมนิกาย ปปัญจสูทนี มุลปณณาสอรรถกถา	(ภาษาบาลี)
ม.ม.อ.	(ไทย)	=	มชฌิมนิกาย ปปัญจสูทนี มุลปณณาสอรรถ	(ภาษาไทย)
ม.ม.อ.	(บาลี)	=	มชฌิมนิกาย ปปัญจสูทนี มชฌิมปณณาสอรรถกถา	(ภาษาบาลี)
ม.ม.อ.	(ไทย)	=	มชฌิมนิกาย ปปัญจสูทนี มชฌิมปณณาสอรรถ	(ภาษาไทย)
ส.ส.อ.	(บาลี)	=	สยฺยุตตนิกาย สารัตถปฺปกาสินี สคาถวคคอรรถกถา	(ภาษาบาลี)
ส.ส.อ.	(ไทย)	=	สยฺยุตตนิกาย สารัตถปฺปกาสินี สคาถวคคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ข.อ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย ปรมตฺถโชติกา ขุททกปาฐอรรถกถา	(ภาษาบาลี)
ขุ.ข.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ปรมตฺถโชติกา ขุททกปาฐอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ส.สพ.อ.	(บาลี)	=	สยฺยุตตนิกาย สารัตถปฺปกาสินี สพายตนวคคอรรถกถา	(ภาษาบาลี)
ส.สพ.อ.	(ไทย)	=	สยฺยุตตนิกาย สารัตถปฺปกาสินี สพายตนวคค	(ภาษาไทย)
อ.ต.อ.	(บาลี)	=	อังกุตตรนิกาย มโนรปฺปฐนี ติกนิปาตอรรถกถา	(ภาษาบาลี)
อ.ต.อ.	(ไทย)	=	อังกุตตรนิกาย มโนรปฺปฐนี ติกนิปาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อ.จตุกก.อ.	(บาลี)	=	อังกุตตรนิกาย มโนรปฺปฐนี จตุกกนิปาตอรรถกถา	(ภาษาบาลี)
อ.จตุกก.อ.	(ไทย)	=	อังกุตตรนิกาย มโนรปฺปฐนี จตุกกนิปาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)

ขุ.ธ.อ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย ธรรมปทฎกถา	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ธรรมปทอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.อ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย ชาตกอฎฐกถา	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ชาตกอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.อป.อ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย วิสสุทตฺตนิบาตวินัย อปทานอฎฐกถา	(ภาษาบาลี)
ปริ.จตุ.อ.	(บาลี)	=	สารตถสมุจจยจตุภาณวาร	(ภาษาบาลี)

ฎีกาพระวินัย

สารตถ.ฎีกา	(บาลี)	=	สารตถทีปนีฎีกา	(ภาษาบาลี)
วินย.ฎีกา	(บาลี)	=	วินยาลงการฎีกา	(ภาษาบาลี)

ฎีกาพระสูตร

ที.สี.ฎีกา.	(บาลี)	=	ทีฆนิกาย ลีณตถูปกาสนี ลีลขณธวคคฎีกา	(ภาษาบาลี)
ส.ส.ฎีกา	(บาลี)	=	สยัตตนิบาต ลีณตถูปกาสนี สคาถวคคฎีกา	(ภาษาบาลี)

๒) การระบุเลขหน้าภาษาไทย

การใช้อักษรย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎกภาษาไทย ใช้ระบบอ้างอิงที่ระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อคัมภีร์ เช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔. หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกายมหาวรรค ภาษาไทย เล่ม ๑๐ ข้อ ๒๑๖ หน้า ๑๖๔ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔. หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวคค ภาษาบาลี เล่ม ๑๐ ข้อ ๒๑๖ หน้า ๑๖๔ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การใช้อักษรย่อเกี่ยวกับคัมภีร์อรรถกถา และคัมภีร์ฎีกาใช้ระบบอ้างอิงที่ระบุ เล่ม/หน้า หลังคำย่อคัมภีร์ เช่น อง.จตุกก.อ. (ไทย) ๒/๖๗-๗๐. หมายถึง อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย มโนรทปุรณิ ติกนิบาตอรรถกถา เล่ม ๒ หน้า ๖๗-๗๐ ภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, อง.จตุกก.อ. (บาลี) ๒/๖๗-๗๐. หมายถึง สุตตันตปิฎกอฎฐกถา อังคุตตรนิกาย มโนรทปุรณิ จตุกกนิบาตอฎฐกถา ภาษาบาลี เล่ม ๒ หน้า ๖๗-๗๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย